

CONSCRIEREA URBARIALĂ A LOCALITĂȚII BIHAREA DIN 1779

de
IULIU ZSUGĂN

În urma păcii de la Karlowitz (1699), Transilvania ajunge sub dominația habsburgică. Sînt cunoscute luptele sociale cauzate de introducerea noului sistem de dominație, care a menținut pe mai departe relațiile feudale. Exploatarea exercitată de imperiu, pe de o parte, și nobilime, pe de altă parte, duce la intensificarea rezistenței sociale a țărănimii dependente. Imperiul habsburgic, constrîns de înfrîngerile suferite pe plan politic și militar și, de necesitatea de a pune capăt mișcărilor sociale, a fost nevoit să introducă diferite reforme, ce atingeau sfera vieții economice, sociale, politice, culturale, etc. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, aceste reforme sînt legate de introducerea absolutismului luminat, legat de numele împăraților Maria Terezia și Iosif al II-lea. Principala țintă a reformelor o constituia reglementarea relației dintre nobil și iobag, pentru ca acesta din urmă să poată satisface, într-o măsură tot mai mare, nevoile statului.

În 1769 au apărut așa-zisele „*Certa puncta*“, care conțineau de fapt legiferarea urbarială. Peste tot au fost înființate consilii pentru stabilirea obligațiilor iobăgești față de stăpînul feudal. În județul Bihor, în 1771, comisia a întocmit raportul referitor la fiecare domeniu în parte. În privința clasificării domeniilor au fost analizate minuțios posibilitățile fiecăruia în parte. Au fost analizate productivitatea terenului cultivabil, ce fel de plante sînt cultivate, existența pădurilor, pășunilor, posibilități de acces, etc. În urma propunerii făcute de comisie, domeniul Biharea a fost trecut în prima clasă, adică avantajele predominau față de dezavantaje (la dezavantaje figurează un singur lucru, față de cele 9 avantaje¹).

Prima conscriere urbarială care ni s-a păstrat a fost întocmită în decembrie 1778 și a stabilit obligațiile iobăgești pe anul 1779. Această conscriere formează obiectul lucrării prezente. Documentul² oferă largi posibilități pentru studiul populației, din diferite puncte de vedere: demo-

¹ Arhivele Statului Oradea (în continuare: Arh. St. O.), fond *Prefectura județului Bihor*, dos. 95, f. 2, 180.

² Idem, fond *Episcopia romano-catolică de Oradea. Acte economice*, dos. 2337, f. 1—4.

grafic, economic și social. Conscrierea se referă la numărul caselor, numele și prenumele deținătorului sesiei, mărimea sesiei, zilele de robotă pe întregul an, compoziția șeptelului și, în sfârșit, obligația în bani, censul. Din această conscriere nu se poate stabili mărimea locuinței și a dependințelor, curtea, grădina, pășunea, plantele cultivate, cantitatea dijmei și a altor prestări.

În conscriere figurează în total 271 de gospodării, din care gospodării neocupate (*fundus vacans*) sînt 15 (5,53%), 11 gospodării la care nu este trecută nici o obligație față de stăpînul feudal — casa notarului, casa comunității, casa preotului, școala de fete și școala de băieți, case pentru încartiuire, cîrciuma. După aceste calcule, 26 de gospodării nu produc nici un folos episcopatului. Exprimînd această cifră în procente, rezultă că 9,5% din totalul gospodăriilor nu aducea folos.

Referitor la populație, în total sînt înscrși 273 de capi de familie. Socotind că o familie este compusă din 5 persoane, ajungem la cifra de 1 365 de locuitori. Comparînd datele de mai sus cu rezultatele primului recensămînt efectuat între anii 1784—1787, se observă o diferență față de conscriere. În recensămînt sînt conscrise 295 de case, 366 de familii, iar totalul populației este 1 654 de locuitori. Comparînd datele celor două documente, se poate afirma că conscripția urbanială n-a cuprins întreaga populație a localității. În general, nu erau trecuți bătrînii, văduvele sau acele familii care n-au putut să satisfacă pretențiile stăpînului feudal. Presupunem, totodată, că în localitate existau și familii neaservite stăpînului de pămînt. Recensămîntul din 1784—1787 arată că în Biharea existau 19 persoane străine și 4 cetățeni liberi. Din totalul de 847 bărbați, 223 erau iobagi, 110 jeleri, 178 urmași ai iobagilor.

Trecînd în revistă numele capilor de familie conscrși, lista se pare a fi omogenă. Analizînd numele fiecăruia în parte, se pot stabili diferite grupuri cu caracter social. Acestea pot fi nobili, văduve sau femei considerate capi ai familiei, funcționari ai domeniului, chiriași, capi de familii fără casă proprie.

Populația Bihariei se prezintă astfel:

— familii nobiliare	26
— văduve (capi de familii)	16
— funcționari	6
— jeleri	3
— capi de familii fără casă proprie	26
— capi de familii cu casă proprie	196

Total: 273

Famiile nobiliare erau, probabil, compuse din nobili scăpătați, care dețineau prin contract o sesie iobăgească. Acest lucru reiese din faptul că această categorie presta 18 zile de robotă anual cu palmele și plătea un cens în virtutea contractului (*cens contractualis*) de 1 florin renan. Alte

bunuri conscrise nu se găsesc, dar presupunem că trebuiau să aibă și animale.

Numărul văduvelor era de 2, la care se mai adăuga 14 femei socotite capi de familie. Dintre ele, 12 dispuneau de sesie (10 familii aveau fiecare în parte un sfert de sesie, iar 2 de o jumătate de sesie). Dintre cele 16 familii, doar 8 familii dețineau animale. Unele erau înstărite, dispuneau de 2—4 boi, cai, etc. Obligațiile lor față de stăpînul feudal variază în funcție de mărimea sesiei și de posibilitățile materiale.

Familiile de funcționari dețineau sesii (4 familii aveau un sfert de sesie, 2 familii o jumătate de sesie), dar nu prestau nici un fel de serviciu episcopatului (robotă, cens), 29 capi de familie nu aveau casă proprie, ceea ce înseamnă aproape 11% din populația domeniului. Aceste familii nu dețineau, nici sesie, cu excepția unei familii, nu aveau nici animale. Prestau 12 zile de robotă anual cu palmele, dar erau scutite de plata censului. Această categorie era cea mai săracă.

Situația pămîntului arabil deținut de familiile țărănești era următoarea: din totalul de 273 de familii, 177 familii au cîte un sfert de sesie, adică 64,83%, 39 familii dispuneau de o jumătate de sesie, adică 14,28%, iar 57 de familii nu aveau sesie de loc, adică 20,87%³.

În total erau 63,75 de sesii. Dacă socotim că o jumătate de sesie echivala cu 13 holde, hotarul Bihariei deținut de urbarialiști era de 1 834,5 holde. Repartizarea acestui teren între familiile de iobagi depindea de obligațiile prestate și forța economică a familiei.

Obligațiile în muncă erau diferențiate și erau proporționale cu mărimea sesiei, iar calitatea robotei depindea de starea materială a țăranilor (înzestrarea cu animale). Robota efectuată cu animalele era de 13 zile în cazul unui sfert de sesie și 26 de zile în cazul unei jumătăți de sesie. Zilele de robotă efectuate cu animalele totalizau 1 365 de zile în anul 1779. Aceste zile erau prestate de către 73 de familii, adică de 26,73% din populație.

Robota prestată cu palmele era de 12 zile anual în cazul familiilor fără sesii, fără casă și fără animale (29 de familii). Această categorie a însemnat 9,52 din totalul familiilor conscrise. 18 zile de robotă prestau cele 26 familii nobiliare, la care se mai adaugă încă trei persoane care se pare că, erau favorite de domeniu (în dreptul numelui lor n-au fost trecute nici sesie, nici animale; erau obligate doar la plățirea censului și la prestarea zilelor de robotă). Numărul acestor familii era deci de 29, adică 10,62% din populația con scrisă. 26 de zile de robotă pe an prestau acei țărani care dețineau un sfert de sesie și unii dintre ei aveau și animale puține. Numărul lor era în total 133, adică 48,71% din totalul familiilor conscrise. În sfîrșit, sînt înscrise 6 familii (2,19%) care prestau 52 de zile de robotă și dețineau fiecare cîte o jumătate de sesie. Numărul total al zilelor de robotă prestată cu palmele însuma 4 588 de zile pe anul 1779. Aceste zile erau repartizate pe 194 de familii.

³ Din această cifră trebuie să scădem numărul familiilor de nobili, fiindcă în dreptul lor nu sînt trecute sesiile.

Calitatea robotei	Total zile	Efectuate de cîte familii	%
Zile de robotă efectuată cu palmele	4 588	26/12 zile/an	9,52
		29/18 zile/an	10,62
		133/26 zile/an	48,71
		6/52 zile/an	2,19
Zile de robotă efectuate cu animalele	1 365	73	26,73
Scutite de robotă	0	6	2,19
	Total		100

Acest tabel dovedește că principalele foloase ale stăpînului de pămînt erau zilele de robotă. Se mai observă o inegalitate între robota cu animalele și robota cu palmele, în favoarea celei din urmă. Totalul zilelor de robotă prestată cu palmele era de trei ori mai mare decît cele efectuate cu animalele. Marea majoritate a populației — 194 de familii — realizează zilele de robotă cu palmele (71,04% din familii).

Censul era uniform, adică 1 florin pe familie, indiferent de starea materială a acesteia. Acest lucru indică împărțirea inegală a acestei obligații pe familiile țărănești. Erau scutite de plățirea censului cele 6 familii de funcționari ai domeniului, cele 26 familii care nu aveau casă proprie și, în sfîrșit, 2 familii, din care una era a judeului satului. Valoarea totală a censului (urbarial + contractual) era de 239 de florini.

Gruparea familiilor după numărul zilelor de robotă efectuate cu palmele indică totodată și o stratificare socială subliniată de posibilitățile economice. Majoritatea familiilor iobăgești efectuau 26 zile de robotă. Această categorie constituia principala forță de muncă pentru domeniu.

Din cele arătate mai sus se observă în cadrul țărănimii o anumită stratificare. Criteriile pe baza cărora am delimitat păturile sociale sînt de ordin economic (locuință, mărimea sesiei, numărul zilelor de robotă). Aceste criterii nu îngăduie însă o delimitare precisă între diferitele pături ale țărănimii. Criteriul de bază în această privință este înzestrarea familiilor cu animale. În conscriere figurează în total 126 boi (prescurtat: B), 139 cai (C), 99 vaci (V), 156 oi (O) și 41 porci (P).

De la bun început precizăm următoarele:

— ar fi trebuit să existe în conscriere mai multe animale, deoarece judele și încă o altă familie prestează 26 zile de robotă cu animalele, cu toate că în dreptul lor nu s-a trecut nici un fel de animal. La fel, nici la categoria funcționarilor sau la nobili nu sînt trecute animale, cu toate că posedau cu siguranță animale.

— din totalul familiilor conscrise, doar 111 familii, adică 40,65%, aveau în proprietatea lor una sau mai multe animale.

— cele 156 de oi se împart între două familii (136+20).

Dacă analizăm repartizarea numărului de animale pe familii și calitatea lor (de tracțiune sau alt folos), se desprind următoarele:

Nr. familiilor	Nr. animalelor	%
48	un singur fel de animal	43,24
30	2 feluri de animale	27,02
23	3 feluri de animale	20,72
10	4 feluri de animale	9,00
		100,00

Din analiza conscripției a reieșit că principala forță de tracțiune folosită de țărani era aceea a boilor, apoi caii. Credem că principala bogăție a țăranilor era înzestrarea cu boi. Astfel, din 126 de boi 44, adică 34,10%, sînt în proprietatea a 10 familii. Această categorie, pe lîngă boi mai dispunea și de alte animale. Pentru o mai temeinică clarificare, prezentăm următorul tabel (vezi p. 434), care cuprinde repartizarea animalelor pe familii, în relație cu sesia și principala obligație a țăranilor — robota.

Din acest tabel se desprind următoarele concluzii:

— dintre familiile de țărani, cele mai înstărite sînt cele 10 familii care au patru feluri de animale. Ele dețin în folosință o parte însemnată din sesii, zilele de robotă le efectuează numai cu animalele, dețin marea majoritate a animalelor de tracțiune (boii, din care în medie revine pe o familie 4,4 boi). Se pare că lucrînd pămîntul altor familii, care nu dispuneau de animale, această categorie îi exploata pe cei fără animale.

— principala forță de tracțiune folosită la muncile agricole era aceea a boului. Se observă, de asemenea, că pe lîngă bou o importanță tot mai mare începe să o aibă calul. Sînt unele familii care efectuează această obligație în exclusivitate cu ajutorul cailor. Din socoteli reiese că doi cai echivalau cu un bou. La Biharea, boul este treptat înlocuit de către cal. Vacile nu erau folosite, în general, la muncile grele din agricultură.

— principalele ocupații ale locuitorilor erau agricultura (cultivarea pămîntului), creșterea animalelor, pomicultura (au existat 7 cazane de fiert țuică în proprietatea celor 111 de familii care dețineau animale), viticultura și, pe plan secundar, unele meșteșuguri, mai puțin comerțul.

		Mărimea sesiei	Nr. familiilor	Robota												
				prestată cu animalele							prestată cu palmele					
				Nr. familiilor	Zile prestate	Nr. și felul animalelor					Nr. familiilor	Zile prestate	Nr. și felul animalelor			
B.	C.	V.	P.			O.	B.	C.	V.	P.			O.			
un singur fel de animale	0	1	—	—	—	—	—	—	—	1	12	—	—	—	—	136
	1/4	40	11	13=143	2	21	—	—	—	29	26=154	—	6	25	1	—
	2/4	7	5	26=130	4	8	—	—	—	2	52=104	—	1	—	1	—
	Total	48	16	273	6	29	—	—	—	32	270	—	7	25	2	136
	%	43,24	14,41	20,00	4,76	20,86	—	—	—	16,49	5,88	—	5,03	25,25	4,87	87,17
2 feluri,	1/4	23	17	13=221	6	30	18	1	—	6	26=156	—	3	7	5	—
	2/4	7	7	26=182	14	9	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	Total	30	24	403	20	39	24	2	—	6	156	—	3	7	5	—
	%	27,02	21,62	29,52	15,87	28,05	24,24	4,87	—	3,09	3,40	—	12,15	7,07	12,19	—
	3 feluri,	1/4	10	9	13=117	22	11	10	6	20	1	26=26	—	1	1	1
2/4		13	12	26=312	34	20	14	8	—	1	52=52	—	1	1	1	—
Total		23	21	429	56	31	24	14	20	2	78	—	2	2	2	—
%		20,72	18,91	31,42	44,44	22,30	24,24	34,14	12,82	10,30	1,70	—	1,43	2,02	4,87	—
4 feluri,		1/4	4	4	13=152	18	10	6	8	—	—	—	—	—	—	—
	2/4	6	6	26=208*	26	18	11	8	—	—	—	—	—	—	—	—
	Total	10	10	260	44	28	17	16	—	—	—	—	—	—	—	—
	%	9,00	9,00	19,17	34,92	20,14	17,17	39,02			—	—	—	—	—	—

* la cele 6 familii se adaugă încă 2 familii, dar în dreptul cărora este trecută doar obligația în robotă și mărimea sesiei.